

Bernt Hauge, 18.08.06

UDI-ARKIPELET

Tittelen på dette foredraget er valgt for å gi assosiasjoner til Aleksandr Solsjenitsyns bok "*Gulag-arkipelet*".

Jeg vil samtidig vise til at fenomenet ikke bare er en fortid som hører motparten til, men en nåtid som hører allierte til. Jf det Guantanamo-arkipelet som har utviklet seg og er under forsiktig avdekking.

Jeg vil samtidig minne om at vår egne moderne historie er brolagt med ekskludering av andre grupper. Ekskludering og institusjonalisering.

- Rasehygiene og behandlingen av tater på ulike institusjoner
- Skoleinternatene i Finnmark og fornorskningen av samene
- Vilkårlig behandling av barnehjemsbarn
- Diverse oppdragelsesanstalter
- Vilkårlig behandling av mennesker på psykiatrisk institusjon
- Vilkårlig behandling av utviklingshemmede på institusjon
- Behandlingen av homofile
- Internering og uttransportering av tyskertøser og tyskerunger
- Internering og overlevering av jøder for uttransportering under krigen

I mars 2001 skrev jeg om dette i en uttalelse til Stortingsmelding Nr. 17 (2000-2001) om "*Asyl- og flyktningepolitikken i Noreg*":

Dette er skam som i ettertid er kjent og i en viss utstrekning bedt om unnskyldning for. Imidlertid er det i liten grad holdt oppgjør med skammen og dens utøvere. De bør skånes. Vi bør antakelig alle skånes.

Denne påminningen er en advarsel mot å tro at norsk forvaltning og norsk politikk nå plutselig står ren. Det er for naivt. Historien bør ha lært oss at dette er typiske fenomen.....

Hvorpå jeg ba om oppgjør med den uverdige leirtankegangen:

Det har å gjøre med samling og oppbevaring av mennesker:

- *I en ikke meningsfylt tilværelse*
- *Hvor menneskerettighetskonvensjonenes rettigheter og friheter blir tilintetgjort/visket ut*

I vår sammenheng gjelder det oppbevaring på asylmottak. Generelt gjelder det et omseggripende fenomen for plassering og kontroll av mennesker:

- *Interneringsleire*
- *Konsentrasjonsleire*
- *Flyktningeleire*
- *Kamuflert som fengsling*
- *Kamuflert som institusjonsbehandling*

*Det bemerkes at ordet **forfølgelse** er knyttet til **tap av menneskelige rettigheter**.*

.....

Leirtankegangen representerer et ekskluderende prinsipp. Leirordningen er en organisering som ekskluderer fra samfunn og meningsfylt tilværelse. Mens menneskerettighetskonvensjonene på sin side er grunnleggende inkluderende, ment å legge til rette for trygg og meningsfull tilværelse, for alle.

Mennesker som søker asyl og familiegjening er en spesiell sosial gruppe som det lages egne strategier, egen politikk og egne lover for. Departementet heter nå inkluderingsdepartement. Mens det som kalles innvandringspolitiske hensyn og innvandringspolitiske tiltak, er av rent ekskluderende art.

5 år er gått. Nye 5 år med norsk og europeisk asylforvaltning og asylstrategier er føyd til historien. Det som legges til regnskap, er statistikker over asylsøkere, til og fra. Antallet asylsøkere reduseres. Antallet immigranter reduseres. Uttransporteringen effektiviseres. I dette regnskapet har politikken og strategien og praksisen vært meget effektiv.

Det som imidlertid ikke kommer til regnskap, er:

- disse menneskenes menneskerettigheter
- de menneskelige lidelsene som følger med
- og hva som videre skjer med de ekskluderte.

Rådgivningsgruppa erfarer i økende grad at mennesker som kommer til oss for å søke hjelp med sine asylsaker, er psykisk skadet og har behandlingsbehov. I noen tilfelle har vi ikke kunnet ta ansvaret for å sende dem fra oss uten å konsultere lege. I noen tilfelle er søkerne blitt direkte innlagt.

Vi har forsøkt å rope varsko. Det gjelder mer enn at det er enkelte mennesker som lider. Når vi ser at dette griper om seg, er det en selvfølgelig plikt å komme til undersøkelse og vurdering av årsakene. I tillegg til våre mange henvendelser til ansvarlig administrasjon har vi forsøkt å kontakte politikere for å gripe fatt i dette. I noen tilfelle har vi gjort henvendelser til Helsetilsynet i Sør-Trøndelag, som etter hvert har sendt våre forespørsler videre til Statens Helsetilsyn. Der beror de. I ett tilfelle har vi fått svar og seriøs utredning fra Helsetilsynet i Oppland.

Generelt er erfaringen at dette er saksområde og forhold man er uhyre forsiktige med å gripe fatt i, den naturlige forsiktigheten mot å svi fingrene.

Med tittelen på foredraget vil vi signalisere at vi mener å avdekke en ny institusjonsskandale på norsk jord.

Vi i dette tilfelle er Rådgivningsgruppas prosjektgruppe:

3 leger, medlemmer av Rådgivningsgruppa i Trondheim og beboere på Sandmoen asylmottak:

- Lege Rabia Sadeq Khan fra Pakistan
- Lege Seyed Ahmad Hashemi fra Iran
- Psykiater Mohammad Aref Safi fra Afghanistan

Sosialantropolog, styremedlem og praktikant i Rådgivningsgruppa i Trondheim

- Erik Larsen
undertegnede, daglig leder av Rådgivningsgruppa i Trondheim og prosjektansvarlig
- Bernt Hauge

Referanse

TORTURKONVENSJONENS ARTIKKEL 1

For the purposes of this Convention, the term "torture" means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in a official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.

Poenget er:

Vi ser mennesker som lider. Lidelsene er alvorlige. De hensiktene som er uttrykt, og som det gjøres regnskap i forhold til, er beslektet med andre hygieniske tiltak og knapt i tråd med konvensjonenes likeverdsprinsipper.

FORSPILL

På bakgrunn av en henvendelse fra Norsk senter for menneskerettigheter, satt UDI i 2002 ned en arbeidsgruppe som skulle komme med:

"generelle betraktninger om mulige løsninger på problemer knyttet til personer som av ulike grunner har oppholdt seg lenge i mottak, uten utsikt til varig løsning. .... Norsk senter for menneskerettigheter ga spesielt uttrykk for ønske om en vurdering av sakskomplekset i forhold til menneskerettighetene, spesielt reglene i den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) I denne forbindelse peker senteret spesielt på at den faktiske situasjonen personer med endelig avslag har kommet i, kan by på problemer i forhold til EMK artikkel 3 og 8"

Artikkel 3 gjelder forbudet mot tortur.

Artikkel 8 gjelder retten til familie.

Arbeidsgruppa leverte sin rapport 10.04.03. Rådgivningsgruppene var meget kritiske til rapporten. Etter bestilling fra Rådgivningsgruppa i Arendal og Uretturnerbare asylsøkere i Norge la jeg 10.06.03, etter behandling på en konferanse i Arendal 31.05.03, fram utredningen "Hvor meget er et menneske verdt? Uretturnerbare asylsøkere i Norge."

Noe av det UDIs rapport manglet, og som jeg i min rapport utfordret til vitenskapelig forskning av, med uretturnerbare asylsøkere som grunnmateriale, var:

forskning, .., hvor på den ene siden blir beskrevet lidelsesbildet og utviklingen av dette, og på den andre siden hvordan dette avhenger av parametere som

- *tid*
- *boform*
- *sosial sammenheng*
- *arbeid*
- *studier annen sysselsetting*
- *familiesituasjon*
- *osv*

Dette er mennesker som hele tiden har med seg en bagasje av traumer og bekymringer. Jeg vil antyde som et kriterium for når tilværelsen oppleves som verdig, er når mening, respekt og positivt livsinnhold er i stand til å dominere over traumer og bekymringer.

Jeg skrev videre, nesten profetisk:

.... Vi registrerer en utvikling der asylsøkergrupper i økende utstrekning:

- interneres*
- uten adgang til arbeid*
- uten adgang til utdanning*
- uten adgang til kulturelt liv*
- uten adgang til sosialt liv*
- uten adgang til å stifte familie*
- uten adgang til samfunnsdeltakelse*
- uten forutsetninger for verdighet*
- osv*

De settes, per definisjon, i en nødssituasjon. De lider under dette. De påføres lidelser. Dette er, vel å merke, langt på vei bevisst fra norske myndigheters side. Det gjøres i erklært preventiv hensikt, som advarsel mot å forsøke å søke asyl i Norge

17.06.03 Leverte UDIs arbeidsgruppe sin oppfølging:

Videreutvikling av forslag til løsninger

Rapporten og forslagene til løsninger ble imidlertid lagt til side. Selve gangen i dette er noe uklar. Til gjengjeld ble varslet ulike tiltak. De kan se ut som en ren reaksjon. Jeg velger å berette kronologisk.

19.06.03 Rundskriv UDI 2003-21 ASA

Det forhold at norske myndigheter ikke klarer å gjennomføre en tvangsmessig retur endrer ikke situasjonen. Det avgjørende er at utlendingen er gitt ett påbud om å forlate riket og har en plikt til å gjøre dette frivillig.

Det har tidligere vært praksis for å gi midlertidig arbeidstillatelse, selv om utlendingen kunne reise ut frivillig når forholdene ikke lå til rette for tvangsmessig retur.

Det er nå bestemt at plikten til retur skal underbygges ved bruk av ulike virkemidler; tilrettelegging for frivillig retur gjennom International Organisation for Migration (IOM), samt innstramming i rettighetene ved opphold i mottak og ved innstramming av praksis vedrørende midlertidig arbeidstillatelse

06.08.03 leverte jeg en kommentar til arbeidsgruppas utredning som utredning.

Kommunal- og Regionaldepartementet 08.11.03:

Kommunal- og regionaldepartementet har nøye vurdert forslagene i rapporten. Resultatet av denne prosessen er at det ikke blir noen endringer i politikken overfor gruppen av personer som rapporten omhandler. Departementet er av den oppfatning at det i utgangspunktet vil være svært uheldig dersom norske myndigheter skulle legge seg på en linje som innebærer at man innvilger oppholdstillatelse til personer som ikke er reelle flyktninger, alene på bakgrunn av at de selv motsetter seg retur og således unnlater å rette seg etter pålegg gitt av norske myndigheter. Dette vil undergrave asylinstituttet og vil medføre at enda færre asylsøkere i fremtiden vil medvirke til sin egen utreise fra Norge.

Så langt jeg har funnet, er dette den fulle og hele begrunnelse for å stoppe drøftningene av om behandlingen av en gruppe mennesker kan komme i konflikt med våre konvensjonelle forpliktelser når det gjelder tortur og retten til familieliv. Henvisningen til at disse menneskene først og fremst skal være servile og intet ut over det, er, bokstavelig talt, skremmende.

Noe som er et poeng å ha i mente, er at vurderingen at personene ikke er reelle flyktninger, ofte er gjort på tilsvarende suveren vis. Tiltakene henger sammen med:

- en meget dempet oppmerksomhet på tortur i hjemlandet
- stadige innstramminger når det gjelder retten til familiedannelse og familieegjenforeninger

Flyktningepolitikken er helhetlig, men, ser det ut til, neppe i samsvar med konvensjonelle forpliktelser når det gjelder punktene tortur og familie.

05.12.03 holdt jeg foredrag om *"Lidelsen som forsvant"* og kommenterte slik:

Den lidelsen de måtte ha, er selvforskyldt og angår ikke norske myndigheter.

Samtidig registrerer vi en utvikling der asylsøkergrupper i økende utstrekning:

- *interneres*
- *uten adgang til arbeid*
- *uten adgang til utdanning*
- *uten adgang til kulturelt liv*
- *uten adgang til sosialt liv*
- *uten adgang til å stifte familie*
- *uten adgang til samfunnsdeltakelse*
- *uten forutsetninger for verdighet*
- *osv*

Bevisst krenkelse av menneskelige rettigheter. Påføring av lidelser. I erklært preventiv hensikt, som advarsel mot å forsøke å søke asyl i Norge

15.12.03 Skriv fra UDI til alle statlige mottak: *Bortfall av botilbud i mottak for personer med avslag på asylsøknaden.*

Tiltaket var godt forberedt,

jf skriv av 19.12.03 fra Sosial- og helsedirektoratet til landets fylkesmenn og landets sosialkontor

jf skriv av 29.12.03 fra Utlendingsdirektoratet til alle kommuner

Dette var tiltaket som gjorde at Ola Borten Moe høsten 2004 tok opp situasjonen i Trondheim Bystyre og som medførte at Trondheim i en viss grad ga sosial støtte til de det gjaldt, og dertil innførte et tilbud om noen timer norskundervisning. Sosialdepartementet innrømmet og understreket retten til nødhjelp, at alle har rett til tak over hodet og til å spise seg mette.

Når det gjelder norskundervisningen, så hadde den falt bort fra januar 2003. Det var et tidligere og viktig ledd i tiltaksrekken. Det tok bort den strukturerte dagen og reduserte mulighetene for kommunikasjon.

Den 14. 01.04 fikk lederen av *Uretturnerbare asylsøkere i Norge* brev fra Politiet:

VURDERING AV UTVISNING

Utlendingsdirektoratet har i påtegnning av 08.01.04 vurdert utvisning

Vennligst møt på Utlendingsseksjonen.

Deretter kom de første brevene om bortfall av botilbud. Tydeligere kan det vanskelig sies. *”Lytt til servilitetskravet. Organiser deg ikke i samsvar med dine interesser.”*

Ola Borten Moes initiativ avdekket at tiltaket med bortfall av botilbud var på kanten av norsk lov. Nå er imidlertid dette reparert på. Med et nytt alternativt botilbud, en ny form for interneringsleir, Ventemottaket på Lier. Med referanse til dette, slipper kommunene igjen å utbetale nødhjelp. De det gjelder, har tross alt et tilbud. (!)

Dette faller sammen med at Politiet effektiviserer rutiner og virkemidler for kontroll og uttransportering. Pågrepelser. Fengslingskjennelser – til Trandum, til vanlige fengsler, til Ventemottaket på Lier.

Pluss det spesielle diplomatiet som kreves for å få ulike land, ikke til å ta vare på, men å ta imot sine rømte borgere. Avtalen om de afghanske asylsøkerne er i så måte et illustrerende eksempel. Det gjelder et antall som er større enn det antallet flyktninger Norge tar imot fra UNHCR hvert år. Nå er det UNHCR som skal ta imot fra Norge. Antallet planen omfatter, er mer enn 2 ganger så stort som antallet jøder som ble deportert under krigen. Likhetspunktene er mange, omfanget stort og assosiasjonene alvorlige. Dette er stort nok og stygt nok til å bringes til prinsipiell drøfting.

Isolasjonen av og det økende servilitetskravet til asylsøkere ser ut til å ha forventet smitteeffekt på norsk befolkning. For de som i sin fortvilelse søker sekundærflukten, indre flukt i Norge, er alternativene færre. Kirkene står ikke lengre åpne. Færre hjem står åpne. Hjerterommet er trangere. Mulighetene for å bli utnyttet, er imidlertid økende. I liten grad vet vi hvor de blir av. Men vi har i det siste fått tilbakemeldinger som gir skremmende perspektiver. Jenter som finner prostitusjon som eneste utvei til å overleve. Jenter som får ”tilbud” om å prostituere seg. Ikke alle undergrunnsmiljø er ille. Men noen er det, og noen blir det. En ny påminnelse om at det ofte er mennesker som ikke er godt eller adekvat ivaretatt, som rekrutterer undergrunnsmiljøene.

Når det gjelder de som blir sendt ut, vet vi i liten grad hva som blir deres skjebne videre. Det finnes ingen statistikker, ingen rapportering, ingen resultatkontroll, ingen beredskap for å rette opp eller ta lærdom av eventuell feilbehandling. Sannsynligheten for at det skjer forvaltningsmord er derfor ikke ubetydelig.

Den undersøkelsen vi har påbegynt, gjelder mennesker som enda er i mottak. Som går fram av det ovenstående, har vi gjentatte ganger utfordret til forskning, hvor på den ene siden blir beskrevet lidelsesbildet og utviklingen av dette, og på den andre siden hvordan dette avhenger av parametere som tid, boform, sosial sammenheng, studier og annen sysselsetting, familiesituasjon osv. Det vi nå har gjort, er å forsøke å finne form på dette selv.

Først må markeres; Rådgivningsgruppa er, selv om det til tider kan oppleves slik, ikke et akuttmottak for psykiske lidelser. Vi forsøker å utvikle oss til noe så sjelden som et akuttmottak for krenkelser av menneskerettigheter. Hvis vi sammenligner medisin og menneskerettigheter som vitenskaper, så fungerer menneskerettighetene som om medisin skulle vært uten konsultasjonsnivå; akuttmottak, legekontor og klinikker.

Forfølgelse er definert som alvorlige krenkelser av menneskerettigheter. Men, illustrerende er, at da vi skulle utarbeide sjekklister for menneskerettigheter, hadde vi kun eget materiale å støtte oss til. Vi har i denne første versjonen vært freidige nok til å også å bruke egen

sjekkliste når det gjelder psykisk symptomtrykk. Poenget er nemlig ikke å stille diagnose, men å registrere hvor vidt mennesker lider.

Det vi kan legge fram i dag, er en forundersøkelse, en prøveboring så å si. Vi mener imidlertid at allerede prøveboringen gir resultater å ta ad notam. Kanskje ikke uventet. Som antydning har vi erfaring nok til å vite hvor vi skal bore.

UNDERSØKELSE

Vi har utarbeidet et intervju skjema, *Menneskerettigheter og psykisk helse*, i 5 deler:

- Psykisk helse
  - Behandlingsapparatet
  - Symptomtrykket
  - Utvikling over tid
- Bakgrunn fra hjemlandet
  - Personlige tap
  - Mangel på rettigheter
- Flukten – Krise eller lettelse
- Din opplevelse av menneskerettighetssituasjonen på mottaket
- Årsaksvurdering

I 3 av delskjemaene; *Symptomtrykket*, *Mangel på rettigheter* og *Situasjonen på mottaket*, har vi bedt om å angi en alvorlighetsgrad fra 0 til 6 på hvert spørsmål. Det som imidlertid er en erfaring, er at allerede første spørsmål, om søvnproblemer, utløser ønske om å berette. Beretningen noteres ned. Ved siden av at den viser at tallvurderingen gjerne er reflektert, bidrar den ofte med refleksjoner å ta lærdom av.

Det er ofte meget slitne mennesker vi har med å gjøre. Likevel er erfaringen at de ikke bare holder ut et 3 timers intervju eller mer, men at de gjerne avslutter med å takke, dypt og oppriktig. Det har noe å gjøre med å bli tatt på alvor.

Utvalget er tilfeldig i den forstand at det er asylsøkerne som har oppsøkt oss, 3 eller 4 riktignok etter forintervju på Sandmoen. Det omfatter 16 asylsøkere, fra 7 forskjellige mottak, i Grong, Namsos, Levanger, Trondheim, Kyrksæterøra, Tingvoll og Østre Gausdal. Det har en overvekt av menn fra Afghanistan, fordi vi etter sultestreiken har vært direkte anmodet om å utrede saker for denne gruppen. Ellers omfatter undersøkelsen mennesker fra Nigeria, Niger Guinea, Etiopia, Iran og Vietnam, 2 kvinner, resten menn. De to yngste var mindreårige da de kom. Den eldste er midt i 50-åra, men en gammel mann. Alle har vært på mottak i mer enn 1 år, 13 har vært mer enn 2 år. 2 har vært mer enn 3 år.

På spørsmålet: *Er din psykiske helse et problem?*, svarer 15 stykker ja, mens én svarer nei.

Det er kanskje verdt å merke seg svarene hans på siste del av skjema 1, *Utvikling over tid*:

- Utvikling av virkelyst *Når han er utenfor mottaket, er han energisk, men når han er inne, mister han lysten til å gjøre noe.*
- Utvikling av utholdenhet *Går på det samme som sist spørsmål. Fin form utenfor mottaket, men omgivelsene på mottaket bryter ham ned.*
- Utvikling av engasjement *Er velutdanna og engasjert i konflikten i hjemlandet. Men samtidig prøver han å unngå å tenke for mye på problemene sine.*

- Utvikling av apati *Egentlig sosial og energisk av seg, men inne på mottaket blir han nedbrutt.*

På spørsmålet: *Fra når var den et problem?*, gjorde 8 av de 15 rede for at den psykiske helsen var et problem allerede før de kom til Norge, mens 7 gjorde rede for at den ble et problem i mottak. De fleste kunne konkret knytte det til spesielle hendelser.

Én svarer slik på det samme underskjemaet:

- ..eller har spesielle begivenheter gitt spesielle utslag?
  1. *Da jeg fikk avslag*
  2. *Da mora mi er død*
  3. *Da familien min flyktet fra ..... til ..... For vi har ikke noen slektninger i ...*
- Utvikling av virkelyst *Derfor snakker jeg norsk
Fordi jeg har lært norsk selv. Jeg har ikke noen lærer.*
- Utvikling av engasjement *Jeg har vært på forskjellige mottak. I mottak jeg lager engelskkurs, lærer .... Å snakke engelsk.
På fester lager jeg mat. Hjemlandets mat*
- Utvikling av apati *Jeg sier ingen ting. Jeg gjør selv alt. Jeg venter ikke på noen skal hjelpe meg.*

Den samme mannen gir i sine svar på delskjema 4 noe av nøkkelen til at han har vært i stand til å mestre sine psykiske problemer og tilværelsen på mottak. Jf spørsmålet:

- Mangel på strukturert dag *I made a plan*
Han beskriver en ryddig dagsplan fra time til time.

I det hele oppfatter vi de vurderingene som er gjort i del 5, *Årsaksvurdering*, som svært viktig informasjon.. Merk det aller siste spørsmålet:

- *Hvis du skal angi etter alvorlighetsgrad fra 0 til 6, hvor alvorlig har mottaks- og ventetilværelsen bidratt til dine psykiske problemer?*

13 stykker svarer 6. 1 svarer 4. 1 svarer 5.

For ikke å misforstå. Når vi spør om *De alvorligste årsakene*, gjør samtlige rede for alvorlige årsaker fra hjemlandet, for traumer fra flukten, og stort sett alvorlige årsaker fra mottaket. Poenget er at 14 stykker mener årsakene bygger på hverandre. 14 stykker mener tiden i Norge har gjort det vanskeligere. 1 mener at tiden i Norge har lettet det psykiske trykket.

Selv ut fra det begrensede materialet som foreligger, bør dette være opplysninger å ta ad notam. Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda har en lei tendens til å vurdere psykiske lidelser alene, altså isolert fra årsak, og krever alvorlige sinnslidelser for å gi oppholdstillatelse.

Torturdefinisjonen bruker betegnelsen *alvorlig lidelse* og knytter denne til årsak, *intentionally inflicted on*. I oppsummeringen fra del 2, bakgrunnen fra hjemlandet, hvor 13 av 15 har beskrevet tortur, pluss alvorlige tap av eiendom, pluss alvorlig tap av friheter og rettighet, finner vi at 10 stykker har mistet faren sin og 8 mora. Videre er mistet 5 søstre, 12 brødre, 4 ektefeller eller kjærester, 1 barn og 13 andre nære slektninger. Til sammen 53 nære relasjoner. Det tør være godt og sannsynlig grunnlag for alvorlig psykiske lidelser.

Noe som 14 stykker svarer positivt på, er at årsakene henger sammen, som en årsakskjede.

Vi ser her et dobbelt poeng. Det første er at asylmyndighetene ikke ser årsaksgrunlaget søkerne har med seg fra hjemlandet. De ser ikke etter det, og har mangelfullt utviklede instrumenter til å se etter det. Det andre er at asylmyndighetene bevisst setter asylsøkerne i en situasjon hvor de skal bli presset.

Et vesentlig poeng, er at tortur blir definert ut fra sin virkning, alvorlig smerte og lidelse. Det betyr at det først og fremst er lidelsen som dokumenterer torturen.

Oppsummeringen av del 5 på neste side.

SPØRRESKJEMA DEL 5 – ÅRSKSVURDERING

Er din psykiske helse et problem?	Ja 15 Nei 1
Fra når var den et problem?	Fra før han/hun kom til Norge 8 Fra tiden i norsk mottak 7

DE ALVORLIGSTE ÅRSKENE

Angi alvorlighetsgrad fra 0 – 6, 6 betyr svært alvorlig

	0	1	2	3	4	5	6
Personlige tap i hjemlandet				2		1	12
Traumer fra hjemlandet <i>2 har svart dobbelt</i>						2	15
Atskillelse fra hjemlandet <i>2 har svart dobbelt</i>	1		2			5	10
Traumatiske opplevelser i hjemlandet						3	8
Atskillelse fra og bekymring for familien							15
	0	1	2	3	4	5	6
Traumer fra flukten				2		3	10
Tilværelsen på norsk mottak.			1	1		3	9

KOMBINASJON AV ÅRSKER

Er årsakene uavhengige av hverandre?	
Eller bygger de på hverandre?	14

Har tiden i Norge lettet det psykiske trykket?	1
Eller har den gjort det vanskeligere?	14

	0	1	2	3	4	5	6
Hvis du skal angi etter alvorlighetsgrad fra 0 til 6, hvor alvorlig har mottaks- og ventetilværelsen bidratt til dine psykiske problemer?					1	1	13

Når det gjelder retur i slike tilfelle til hjemlandet, er torturkonvensjonen forholdsvis klar, Artikkel 3:

1. *No State Party shall expel, return ("refouler") or extradite a person to another State where there are substantial grounds for believing that he would be in danger of being subjected to torture*
2. *For the purpose of determining whether there are such grounds, the competent authorities shall take into account all relevant considerations including, where applicable, the existence in the State concerned of a consistent pattern of gross, flagrant or mass violations of human rights.*

Når det gjelder tortur på norsk jord, er konvensjonen like klar. Artikkel 2:

1. *Each State Party shall take effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent acts of torture in any territory under its jurisdiction.*
2. *No exceptional circumstances whatsoever, whether a state of war or threat of war, internal political instability or any other public emergency, may be invoked as a justification of torture.*
3. *An order from a superior officer or a public authority may not be invoked as a justification of torture.*

MER OM ÅRSAKER

Både nå det gjelder behandling, rehabilitering, forebygging og legale vurderinger, er det viktig å ha et så klart årsaksbilde som mulig. Det mener vi vårt intervjukjema, eller en videreutvikling av dette, eventuelt kan bidra med. Noe av poenget er at årsaksbildet er så komplekst at det er vanskelig å sortere ut, hvis man ikke har et mønster å sortere etter.

Noe som er verdt å merke seg i denne forbindelse, er at selve fluktfasen utgjør en alvorlig del av traumegrunnlaget. Med erfaringene og frykten fra hjemlandet, og med ekstra traumegrunnlag fra flukten og i nye og ukjente omgivelser er det ikke annet å forvente enn at et menneske kan være i en krisesituasjon når han/hun leverer sin søknad om asyl.

Fra del 3, *Flukten – krise eller lettelse*, merker vi oss at:

- 11 har markert den som langvarig og komplisert
- 13 sier den skjedde i flere faser
- 12 at de var i andres hender
- 13 at de var under kontroll og tvang
- 12 at den hører med til traumegrunnlaget,

mens, og her kommer en positiv melding:

- 10 stykker omtaler møtet med norske myndigheter i positive vendinger

Som én sier:

A good meeting. They were so nice people.

En annen gir uttrykk for hvor viktig det var å bli behandlet som et menneske.

Oppsummeringen av del 3, *Flukten – krise eller lettelse?* Følger på neste side.

Som i forbudstida. Smuglemønsteret endrer seg. Menneskehandel hører til internasjonal storbusiness hvor stater ofte er involvert. Skjemaet er formet ut spesielt med bevissthet om smuglerbildet fra øst.

SPØRRESKJEMA DEL 3 – FLUKTEN – KRISE ELLER LETTELSE?

FLUKTEN SOM DEL AV ÅRSÅKSSPEKTERET

Var flukten kortvarig og enkel?	<i>1 har gjort rede for at flukten var langvarig og ukomplisert, mens 1 har sagt den var komplisert og ikke langvarig</i>
Eller var den langvarig og komplisert?	11
Skjedde flukten i én prosess og én etappe?	
Eller skjedde den i flere faser?	13
Hadde du selv kontroll over flukten?	1
Eller var du i andres hender?	12
Var flukten en fase av frihet?	4
Eller var du under kontroll og tvang?	13
Var flukten utelukkende en lettelse?	4 <i>3 av disse har svart både og.</i>
Eller var den en også en krise?	12
Hører flukten med til de gode minner?	3 <i>2 av disse har svart både og</i>
Eller hører den med til traumegrnlaget?	12
Var møtet med de norske myndighetene trygt og godt?	10
Eller knytter du vonde minner til møtet?	3 <i>1 av disse har svart både og</i>

BAKGRUNN FRA MOTTAK

I sin henvendelse til Utlendingsdirektoratet refererte Norsk senter for menneskerettigheter til artiklene 3 og 8 i Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen.

Artikkel 3 gjelder forbudet mot tortur. Artikkel 8 gjelder retten til familie.

Når vi går inn i oppsummeringen av del 1, symptomtrykket, registrerer vi at den høyeste scoren gjelder bekymringer for familien, 14 stykker har sagt 6, 1 har sagt 5, og 1 har sagt 0. Når vi så legger til at den siste har skrevet 0 fordi han ikke har noen familie igjen å bekymre seg for, gir det grunnlag for refleksjoner.

Vi kan legge til at den nest høyeste scoren gjelder bekymringer for egen framtid, hvor 13 stykker har sagt 6, mens 1 har sagt 5.

Når vi går inn i oppsummeringen av del 4, *Din opplevelse av menneskerettighetssituasjonen på mottaket*, ser vi at høyest score er gitt til

- mangel på arbeid 13 av 16 har svart 6
- mangel på kontroll over egen sak. 13 av 16 har svart 6.

Derneft

- mangel på kontroll over eget liv og framtid 12 har svart 6
- mangel på mulighet til å ta ansvar for familien 12 har svart 6
- Mangel på familie 12 har svart 6

Derneft

- Angst og frykt 11 har svart 6

Derneft

- Mangel på utdanningsmuligheter 10 har svart 6

Derneft

- Mangel på strukturert dag 9 har svart 6
- Mangel på privatliv 9 har svart 6
- Mangel på mening 8 har svart 6

Dette matcher med hvordan tap fra hjemlandet er vektlagt. Jf del 2 og del 5.

Tør vi summere opp den tilværelsen mange/de fleste ser ut til å falle ned i på mottak

- uten meningsinnhold
- uten framtidsutsikter
- uten strukturert dag
- uten meningsfylt aktivitet, arbeid og/eller utdanning
- uten nære relasjoner og
- uten utsikter til å utvikle nære relasjoner

Når angst er utgangspunktet, er det ikke annet å forvente enn at mennesker i en slik situasjon brytes ned. For å si det slik. Det ser ut som en pedagogisk oppskrift for å bryte ned mennesker.

Det er én som har svart 0 på mange av postene. Det er han som over har demonstrert sterk nok selvdisciplin til å planlegge dagen, til å etablere organisert tilværelse. Men også han har altså bukket under for presset, Den psykiske helsen er blitt et problem.

Oppsummeringen av del 4, *Din opplevelse av menneskerettighetssituasjonen på mottaket*, følger på neste side.

SPØRRESKJEMA DEL 4 - BAKGRUNN FRA MOTTAK

DIN OPPLEVELSE AV MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN PÅ MOTTAKET

Angi alvorlighetsgrad fra 0–6, 6 betyr – svært problematisk

	0	1	2	3	4	5	6
Mangel på mening		2	1	2		3	8
Mangel på strukturert dag	1			1	3	2	9
Mangel på sysselsetting	1			2	2	4	7
Mangel på kontroll over eget liv og framtid	1					3	12
Mangel på mulighet til å ta ansvar for familien					2	1	12
Mangel på privatliv	1				2	4	9
Opplevelse av ydmykelse <i>1 har ført dobbelt</i>	1			2	5	4	6
Mangel på likeverd og anerkjennelse <i>1 har ført dobbelt</i>	1		1	2	3	1	6
Mangel på familie <i>2 stykker har ført dobbelt</i>				1		3	12
Mangel på arbeid					2	1	13
Mangel på utdanningsmuligheter	1		2			5	10
Mangel på rettsopplevelse				1	2	5	7
Mangel på sosial kontakt og sosialt liv	1		1	1	6	3	5
Mangel på kulturell deltakelse <i>1 har ført dobbelt</i>	2	2	1	1	2	2	7
Mangel på kontroll over egen sak		1			1	1	13
Mangel på demokratisk deltakelse	1	3		1		2	8
Mangel på organisering i forhold til egne interesser <i>1 har ført dobbelt</i>	1	1			4	3	6
Mangel på religiøs tilhørighet og deltakelse <i>1 har ført dobbelt</i>	5	4	2	1	2		4
Mangel på menings- og ytringsfrihet <i>1 har ført dobbelt</i>	2	1	1	1	4	5	3

Mangel på helsetilbud	6	2		1	2	3	1
Mangel på tilfredsstillende levestandard	2	1		1	1	4	7
Mangel på fysisk aktivitet	2	1		2	1	5	5
Angst og frykt <i>1 har ført dobbelt</i>	1				2	3	11
Opplevelsen av å være truet		1	2	1	1	4	6

BAKGRUNN FRA HJEMLANDET

For å sitere Kommunal- og Regionaldepartementet igjen:

Departementet er av den oppfatning at det i utgangspunktet vil være svært uheldig dersom norske myndigheter skulle legge seg på en linje som innebærer at man innvilger oppholdstillatelse til personer som ikke er reelle flyktninger, alene på bakgrunn av at de selv motsetter seg retur og således unnlater å rette seg etter pålegg gitt av norske myndigheter.

”personer som ikke er reelle flyktninger”

Forfølgelse er alvorlige krenkelser av menneskerettighetene. Vi har sitert fra definisjon og kriterier fra ett punkt, nemlig tortur. Noe av det vi savner fra asylmyndighetenes side, er vilje til å utvikle instrumenter til å sjekke menneskerettigheter og krenkelser av disse, og å være klare i forhold til dette som kriterier. I stedet har de latt utvikle vikarierende operative kriterier, ut fra stikkord som *Innvandringspolitiske hensyn og praksis*, og hvor verken individ, lidelser eller menneskerettigheter blir et poeng.

Med de 15 som har besvart del 2, som eksempel. Vi mener det går an å sette opp regnskap for forfølgelse.

For å summere opp en gang til

- 15 stykker
  - 53 nære relasjoner drept eller forsvunnet
  - 13 har markert alvorlig tap av eiendom. Det betyr gjerne livsgrunnlaget
  - 13 har markert alvorlige tap/mangler på rettigheter og/eller friheter
  - 15 stykker har markert for spesielle traumatiske hendelser
  - 13 stykker har gjort rede for erfart tortur
  - 2 stykker har gjort rede for erfart slaveri
  - 10 stykker har gjort rede for erfart rettsløshet

I gjennomsnitt bør dette oppfylle kriteriene til forfølgelse. Men det avvises altså at de er reelle flyktninger. Det er slike som rammes av bemerkningen *alene på bakgrunn av at de selv motsetter seg retur og således unnlater å rette seg etter pålegg gitt av norske myndigheter*.

Oppsummeringen av del 2 Bakgrunn fra hjemlandet, følger på de neste sidene

SPØRRESKJEMA DEL 2 – BAKGRUNN FRA HJEMLANDET

PERSONLIGE TAP

Er noen av dine nærmeste drept, skadet, forsvunnet eller annet?

Relasjon	Far	10	
	Mor	8	
	Søster	5	
	Bror	12	
	Ektefelle/kjæreste	4	
	Barn	1	
	Andre	13	Til sammen 53 stykker
Tid			
Hendelse			

Tap av eiendom, tap av rettigheter, tap av frihet

Hva slags tap	13 stykker har markert alvorlige tap av eiendom
Når	
Hvordan	

Tap av eiendom, tap av rettigheter, tap av frihet

Hva slags tap	13 stykker har markert alvorlige tap/mangler på rettigheter og/eller friheter
Når	
Hvordan	

Spesielle traumatiske hendelser

Når	15 stykker har markert for spesielle traumatiske hendelser
Hvor	
Hvordan	

Tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling

Når	13 stykker har gjort rede for at de har erfart tortur 1 har gjort rede for at han har observert tortur i stort omfang
Hvor	
Hvem	
Hvordan	

Slaveri (Husslave, sexslave, tvangsekteskap, med mer er av de tingene som kan rammes av slaveriparagrafen)

Når	2 stykker har gjort rede for at de har erfart slaveri 1 har gjort rede for at han har observert slaveri i stort omfang
Hvor	
Hvem	
Hvordan	

Rettsløshet (arrestasjoner, fengslinger osv som skjer uten lov eller dom)

Når	10 stykker har gjort rede for at de har erfart rettsløshet 1 har gjort rede for at han har observert rettsløshet i stort omfang
Hvor	
Hvordan	

MANGEL PÅ RETTIGHETER Dette underskjemaet mangler for noen av søkerne

Mangel på

	0	1	2	3	4	5	6
Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet					2	2	6
Menings- og ytringsfrihet					2	1	9
Organisasjonsfrihet				2	2	3	5
Sosial trygghet					4		11
Rett til arbeid 2 stykker har ført dobbelt	1			1	3		9
Levestandard for seg og familien 1 har ført dobbelt	1		4	3		1	4
Utdannelse 1 har ført dobbelt	4		1			2	7
Samfunnsrolle 1 har ført dobbelt	1			2	1	3	4

DET MENNESKE SOM LIDER

Menneskerettigheter, med utspring i menneskets iboende verdighet. Formodentlig det fremste kjennemerke eller mål på sivilisasjon og kultur.

I tråd med menneskerettighetene, et utsagn jeg ikke har oppsport opprinnelsen til, men som har i seg et vesentlig poeng.

Det menneske som lider, er hellig og har krav på hele verdens oppmerksomhet.

Eller, for å holde konteksten:

Det menneske som lider, fordi dets menneskerettigheter er krenket, er hellig, og har krav på hele verdens oppmerksomhet.

Eller, for å si det med Arnulf Øverland:

*Du skal ikke tåle så inderlig vel
den urett som ikke rammer deg selv.*

Det vi leser av delskjemaene 2, 3 og 4, om krenkelser av menneskerettigheter i hjemlandet, under flukten og i Norge, er at disse hele veien oppleves som massive, om enn hvert stadium har sine karaktertrekk.

Generelt har vi forventninger av at slike krenkelser er stygg pedagogikk. Det er ikke slik man skaper gode, rettsbevisste og samvittighetsfulle demokrater.

Spesielt har vi en forventning at det er en sammenheng mellom menneskerettigheter og psykisk helse:

- at den som får sine menneskerettigheter alvorlig krenket, er utsatt for å lide psykisk
- og at disse lidelsene kan være en god indikator på hvor alvorlig krenkelsene er

Spørreskjema del 1 – *psykisk helse* – består av 3 deler.

Vi registrerer fra første del, *Behandlingsapparatet*, at 6 av de 16 er i behandlingsapparatet for psykiske lidelser. Allerede det er en alarmerende stor prosent. Særlig tatt i betraktning av at bak slik tall gjerne er alvorlige mørke tall, altså at behandlingsbehovet sannsynligvis er langt større.

Vi registrerer fra tredje del, *Utvikling over tid*, at alle har vært mer enn 1 år i mottak, bare 3 mindre enn 2 år, 2 mer enn 3 år. 13 stykker mener symptomtrykket har økt mens de har vært i mottak. Omtrent halvparten sier virkelyst, utholdenhet og engasjement har sunket. Ingen sier det har steget. Til gjengjelde mener 9 at apatien har steget. Det kan se ut til at et typisk mønster er en jevn utvikling mot det verre, og hvor spesielle begivenheter, slik som negativt svar eller beretninger fra hjemlandet, slår kraftig ut.

Vi gjør spesielt oppmerksom på tabellen i andre del, *Symptomtrykket*. Massive krenkelser av menneskerettigheter. Det er nærliggende å bruke samme ord når symptomtrykket skal karakteriseres. Samsvaret, eller korrelasjonen, mellom krenkelser og lidelser, er for så vidt ikke uventet. Det som kanskje bør overraske, er at begge deler, så gjennomgående noteres så høyt på skalaen. Derfor bruken av ordet massiv.

Vi ser det er bare 2 poster som har sin tyngde i den lavere enden av skalaen, *selvmordsplaner* og *uforklarlige mageproblemer*. Likevel, 5 stykker har gjort rede for alvorlige

selvmordsplaner. Fordi vi har erfart at selvmordsforsøkene er mange, mener vi det er riktig å ta slike signaler på alvor.

Det er en overvekt i den øvre enden av skalaen også når det gjelder *fare for ukontrollerte handlinger*. Jf postene *Tendenser til å skvette*, *Humørsvingninger* og *Irritabel*. Det er her vi finner risikoen for bl.a spontane straffbare handlinger, som kan være til skade for en selv og andre, og som søker senere risikerer å bli utvist for. På den ene siden blir så spørsmålet: Hvem er objektivt ansvarlig/medansvarlig for disse handlingene? På den andre siden kommer det grunnleggende tilsynsspørsmålet: Hvordan kan slike handlinger forebygges? Spørsmålet tatt på alvor betyr at menneskene det gjelder, må tas på alvor. Fordi de ukontrollerte handlingene er ett av et spekter av symptomer.

Hva slags liv? Vi ser på postene *Søvnproblemer*, *Mareritt*, *Bekymringer for familien*, *Bekymringer/angst for egen framtid*, *Angstanfall*, *Deprimert*, *Skyldfølelse*. Det dreier seg om mer enn symptomer. Det er, som del 4, *Bakgrunn fra mottak*, beskrivelsen av et elendig liv. Sammenhengen og samsvaret mellom de to skjemaene er slående. Vi vil igjen peke på de postene som gir de kraftigste utslagene, *Bekymringer for familien* og *bekymringer for egen framtid*. Samtidig som vi minner om forespørselen fra Norsk senter for menneskerettigheter, som gjaldt 2 artikler i Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon, tortur og familie. I konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, artikkel 23.1:

Familien er den naturlige og grunnleggende samfunnsenhet, og har krav på beskyttelse av samfunnet og staten.

Nødvendigheten av og respekten for de nære menneskelige relasjoner og forpliktelser.

Vi vil også se sammenhengen mellom postene *Søvnproblemer*, *Mareritt*, *Hører stemmer* og *Synshallusinasjoner*. For ordens skyld. De fleste av de som har svart på de to siste postene gjør rede for at det dreier seg om gjenopplevelser. Vi har i liten grad gått inn på marerittene og gjenopplevelsenes innhold. Så langt vi har oppfattet, men altså ikke kontrollert, så bygger de i det vesentlig på traumer og minner fra hjemlandet.

Oppsummering fra Del 1 – Psykisk helse, følger på de nærmeste sidene

RÅDGIVNINGSGRUPPA I TRONDHEIM

KODE _____

MENNESKERETTIGHETER OG PSYKISK HELSE

SPØRRESKJEMA DEL 1 – PSYKISK HELSE

BEHANDLINGSAPPARATET

Vært til lege	
Fått behandling:	Somatisk 3 Psykisk 6
Piller	Somatisk 2 Psykisk 5
Støttesamtaler	Psykisk 6
Tilretteleggelse	Somatisk 1
Henvist til spesialist	Somatisk 3 Psykisk 3
Fått behandling på spesialistnivå	Somatisk 3 Psykisk 2
Medisiner	Somatisk 2 Psykisk 1
Samtaleterapi	Psykisk 2
Innleggelse	Somatisk 3 Psykisk 1
Annet	
Har behandling og tilretteleggelse vært adekvat?	

SYMPTOMTRYKKET

Angi alvorlighetsgrad fra 0 – 6
6 betyr store problemer

	0	1	2	3	4	5	6
Søvnproblemer <i>2 stykker har merket av dobbelt</i>	1		1	2	1	4	10
Mareritt <i>1 har merket av dobbelt</i>	1		2	1	4	3	6
Bekymringer for familien	1					1	14
Bekymringer/angst for egen framtid						1	13
Angstanfall	1			2	1	5	7
Deprimert			2		5	1	9
Skyldfølelse <i>2 stykker har merket av dobbelt</i>	3		2		3	2	7
Selvordstanker	5			1	2	4	2
Selvmondsplaner	8				1	2	2
Tendenser til å skvette	1	1	3		2	3	5
Humørsvingninger	1			1	2	3	9
Irritabel			1	4	1	4	5
Fare for ukontrollerte handlinger	3		1	3	4	1	4
Spenninger i kroppen	2	2	2	1	1	3	5
Hører stemmer	4		1	1	2	1	5
Synshallusinasjoner	4	2			2	3	4
Uforklarlige mageproblemer	6	1	1	1		4	3
Hodepiner		1		1	2	9	5
Muskelsmerter <i>1 har merket av dobbelt</i>	3		1	2	4	4	2
Angstsvette	3			3	2	4	3

UTVIKLING OVER TID

Hvor lang tid i mottak?	12 – 18 måneder 1 18 – 24 måneder 2 24 – 30 måneder 8 30 – 36 måneder 3 Mer enn 3 år 2
Hvordan har symptomtrykket utviklet seg i denne tiden?	Symptomtrykket har økt 13 Omtrent det samme 1 Sunket 0
Har utviklingen vært jevn, eller har spesielle begivenheter gitt spesielle utslag?	Utviklingen har vært jevn 4 Spesielle begivenheter har gitt spesielle utslag 4 Begge deler 5
Utvikling av virkelyst	Steget 0 Sunket 8 Klarer å holde nivået 6
Utvikling av utholdenhet	Steget 0 Sunket 9 Klarer å holde nivået 5
Utvikling av engasjement	Steget 0 Sunket 6 Klarer å holde nivået 5
Utvikling av apati	Steget 9 Sunket 0

OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Fra den midlertidige innvandringsstoppen i 1975 har det vært en kontinuerlig utvikling i politikk og forvaltning for flyktninger og innvandrere. Vi har i denne studien

1. tatt for oss en strategiutvikling i asylforvaltningen i perioden fra 2000 og til nå, med utvikling og effekter av innvandringspolitiske hensyn og innvandringspolitiske tiltak, og
2. gjort en intervjuundersøkelse hvor vi studerer sammenhenger mellom menneskerettigheter og psykisk helse.

Forventningen er på den ene siden at krenkelser av menneskerettigheter kan forårsake problemer med den psykiske helsen, og på den andre siden at psykiske lidelser kan fortelle noe om krenkelser av menneskerettigheter og alvorret av disse.

En serie av de aktuelle innvandringspolitiske tiltakene har vært å begrense asylsøkeres menneskerettigheter:

- redusert rett til arbeid
- redusert rett til familiegjenforening
- begrensninger i pengestøtte
- bortfall av norskundervisning
- bortfall av botilbud
- økt overvåkning og kontroll
- .....

I dette er opplegget til et stortilt psykologisk eksperiment. Det som imidlertid mangler, er at man for hvert tiltak har et mønster for å registrere hva slags utslag tiltaket gir på hvilke psykiske parametere. Det som også mangler, er en etisk vurdering av slike eksperimenter.

Det vi har gjort, er å lage sjekklister for menneskerettigheter og krenkelser av disse, slik det er opplevd i hjemlandet, på flukt og i mottak. Disse sjekklisterne er originale. Videre har vi laget sjekklister for psykisk helse. Denne er ikke ment å være redskap for diagnose, men til å brukes i en undersøkelse av menneskerettigheter. Derfor har vi laget også denne selv. Til slutt har vi laget et skjema for vurdering av årsaker til eventuelle psykiske problemer.

Med skjemaene som redskap har vi, som stikkprøve, gjennomført intervju med 16 asylsøkere, fra 7 forskjellige mottak, fra 7 forskjellige land, med en overvekt av menn fra Afghanistan, i alderen 19 til 55 år, 2 kvinner og 14 menn, med fra halvannet til drøye 3 år på mottak i Norge bak seg. Utvalget er tilfeldig i den forstand at det har gjort seg selv. Det var disse som kom til intervju i den aktuelle perioden.

I den første grove oppsummeringen av skjemaene har vi spesielt kommentert resultatene i forhold til Torturkonvensjonen og til retten til familie.

16 stykker er ikke en stor populasjon. Men resultatene er så entydige, i samsvar med det vi over lengre tid løpende har observert, og etter vår forstand så alvorlige at vi har funnet det riktig å gå ut med dem. Vi mener her å se eksempel på en praksis hvor asylforvaltningen i sin saksbehandling i liten grad vurderer etter torturdefinisjonen i torturkonvensjonens artikkel 1, og at de med en viss systematikk overser tortur og mønstre på tortur og andre grove menneskerettighetsbrudd, med den konsekvens at mennesker som etter torturkonvensjonens artikkel 3 skulle ha krav på beskyttelse, ikke får denne.

Like alvorlig er at de omtalte innvandringspolitiske tiltakene blir gjennomført med slike hensikter og med slike konsekvenser i psykiske lidelser, at det for mange over tid fungerer som tortur og kan være invalidiserende.

Materialet ble først lagt fram til drøfting på Konferanse om ytringsfrihet 18.08.06, som foredrag og med manuskript utlevert. En av de tilstedeværende, en fra hjemlandet hardt torturert mann, uttrykte det noe slik:

Én ting er fysisk tortur. Den går over etter noen måneder. Den psykiske torturen jeg opplever nå, er verre. Den går aldri over.

Liknende utsagn har vi opplevd før. Og vi hørte dem igjen på konferansen. De fleste av deltakerne var asylsøkere, fra 8-10 nasjoner, fra 3 verdensdeler. Vi oppfattet det slik at materialets innhold ble bekreftet. En kvinne fra samme land uttrykte det slik:

Jeg har bare vært her i 4 måneder, så jeg er ikke syk enda.

Etter konvensjonen om sivile og politiske rettigheter er familien den grunnleggende samfunnsenhet og har krav på beskyttelse av samfunnet og staten. Samtidig er det slik at de fleste av de som får opphold i Norge, får dette på grunnlag av søknad om familiegjening. Derfor har det, over lang tid, vært innstramminger på mulighetene til å samle eller danne familie. I asylsaker blir tap av familie i liten grad en del av saksgrunnlaget, ut over som statistisk registrering. Det blir ikke vurdert som årsak til psykiske lidelser. Materialet viser imidlertid at bekymring for familien, mangel på familie og mangel på muligheter til å ta ansvar for familie, fungerer som alvorlig psykisk lidelse i seg selv. Og, bemerkelsesverdig nok, de samme postene oppfattes som alvorlige krenkelser av menneskerettighetene. Retten til og betydningen av nære, likeverdige og gjensidig forpliktende menneskelige relasjoner bør antakelig være et grunn tema i ivaretagelse av alle utsatte grupper.

Vi har i denne undersøkelsen ikke gjort forsøk på å være nøytrale. Undersøkelsen er gjort på vegne av en part og vi ønsker ikke å legge skjul på det. Vi har imidlertid etter beste evne tilstrebet objektivitet. Vi vil samtidig påpeke at dette er undersøkelse som i prinsippet burde vært initiert av den ansvarlige forvaltning og/eller de ansvarlige politiske organer.

Menneskerettigheter og psykisk helse er dimensjoner som bør høre til en hver virksomhets regnskap og revisjon, og spesielt når det gjelder utsatte grupper.

Vi regner ikke dette som et avsluttet prosjekt, men som en forundersøkelse. Hvis vi kan få finansiert det, vil vi gjerne videreføre arbeidet i en større undersøkelse, eventuelt i samarbeid med en anerkjent forskningsinstitusjon. Noe som i denne sammenhengen er et poeng og en målsetning, er arbeidet med å utvikle instrumenter til å registrere og føre regnskap og revisjon over menneskerettighetssituasjonen i ulike sammenhenger. Av momenter som er egnet til generalisering og drøfting ut over asylforvaltningens ramme, kan noteres:

1. Ideen om og prinsipper for oppbevaring og ivaretagelse på institusjon, anstalt eller leir av mennesker fra utsatte grupper.
2. Betydningen av å restaurere, vedlikeholde, danne og utvikle nære relasjoner.

Det vi har gjennomført, er en forundersøkelse. Vi ønsker imidlertid ikke å være beskjedne med hensyn til forundersøkelsens betydning. Den er egnet til å avdekke en politisk målsetning, innvandringspolitiske hensyn, og en praksis, innvandringspolitiske tiltak, som er i konflikt med menneskerettighetskonvensjoner som vi er internasjonalt forpliktet på og som etter grunnlovsvedtak har forrang i norsk lov.

Det dreier seg om mennesker som har kommet i en alvorlig nødssituasjon. I tråd med medisinsk og human nødhjelpstradisjon er våre umiddelbare anbefalinger:

1. å ta de alvorligste tilfellene til ivaretagelse først, til undersøkelse og utarbeiding av individuell plan for rehabilitering og videre livsplanlegging,
2. å reversere de innvandringspolitiske tiltakene, de mest skadelige først
3. å ta politikk og praksis til revisjon

Materialet ble lagt fram til drøfting på Konferanse om ytringsfrihet 18.08.06. Etter konferansen har vi føyd til denne oppsummering, konklusjon og anbefaling. Med nedenstående litteraturliste er foredraget av 18.08 med dette utvidet til å være rapport.

Trondheim, 26.08.06

Med hilsen

For Rådgivningsgruppa i Trondheim

Bernt Hauge

LITTERATURLISTE

- Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)
- International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR)
- Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (EMK)
- Stortingsmelding nr 17 (2000-2001) Asyl- og flyktningspolitikken I Norge
- **14.03.01 Uttalelse til Stortingsmelding nr 17** **Bernt Hauge**
- 10.04.03 Lengeværende I mottak – Rapport fra arbeidsgruppe I UDI
- **10.06.03 Hvor meget er et menneske verdt?** **Bernt Hauge**
- 17.06.03 Videreutvikling av forslag til løsninger Arbeidsgruppa UDI
- 19.06.03 Rundskriv UDI 2003-21 ASA – Anmodning om midlertidig arbeidstillatelse etter endelig avslag på søknad om asyl – Utlending som kan returnere frivillig – Utlendingsforskriftens § 61 tredje og fjerde ledd
- **06.08.03 Vedrørende Lengeværende i mottak** **Bernt Hauge**
- 08.11.03 Uttalelse fra Kommunal- og Regionaldepartementet – kopi tapt
- **05.12.03 Lidelsen som forsvant** **Bernt Hauge**
- 15.12.03 Bortfall av botilbud i mottak for personer med avslag på asylsøknaden UDI Integreringsavdelingen
- 19.12.03 Bortfall av botilbud i mottak for personer med avslag på asylsøknaden Sosial- og helsedirektoratet
- 29.12.03 Bortfall av botilbud i mottak for personer med avslag på asylsøknaden UDI Integreringsavdelingen
- 14.01.04 Vurdering av utvisning Agder Politidistrikt
- 17.01.04 Bortfall av botilbud – standard skjema UDI Integreringsavdelingen